

Kínai irodalom, kínai nyelv és a *gozan*-szerzetések a középkori Japánban

I. Bevezetés

A japán kultúra fejlődésében jelentős szerepet játszott Kína közelsége, kultúrájának, különféle vívmányainak hatása. A szárazfölddel való első érintkezés idejét az 1. századra teszik, mivel ebből az időszakból került elő az első, kínai írásjegyekkel ellátott bizonyíték, egy aranypecsét.¹ A japánok az ezt követő évszázadokban fokozatosan megismerkedtek a kínai nyelvvel és a kínai irodalommal, koreai, később pedig kínai tanítómesterek érkeztek hozzájuk, hogy megismertessék őket a kínai írásbeliséggel. Ezek a koreai és kínai tanítómesterek, valamint a kontinensről visszatelepült japánok voltak azok, akik az első klasszikus kínai szövegeket Japánba hozták, hogy azok nyelvezetére megtanítsák a japánokat. A feljegyzések szerint az első összefüggő kínai írásos szövegeket a 3. században hozták Japánba.²

Japánban az évszázadok során hamar elterjedt a kínai nyelv használata. Amellett, hogy ezt az idegen nyelvet az adminisztráció hivatalos nyelvévé tették, számos irodalmi alkotást is létrehoztak kínaiul. A Kínából érkező ismereteket kezdetben a *daigakuryō*-ban 大学寮, a nemesek részére létrehozott oktatási intézményben tanították, ahol többek között konfuciánus szövegeket olvastak, kínai verseket írtak. Később a buddhizmus megjelenésével az 5–6. században bővült a kínai nyelvű anyagok köre, a japánok szútrákkal kezdtek el foglal-

¹ A *Weizhi krónika* (3. század) *Keleti barbárok* című részében, a *Feljegyzések Japánról* című fejezetben, amely a legkorábbi forrás az ókori Japánról, ezt a feljegyzést találjuk: „A Han-korban voltak, akik audienciára jöttek a kínai császárhoz, és jelenleg is harminc tartomány van, ahonnan követek és tolmácsaik érkeznek.” (ISHIHARA 1999: 39.) Ugyanebben a műben található utalás arra, hogy Guangwu császár 57-ben egy aranypecsétet adott a japán követeknek (ISHIHARA 1999: 57), amely valószínűleg meg egyezik az 1784-ben Észak-Kjúsún megtalált aranypecséttel. TSUKISHIMA 1988: 58.

² A legelső szövegek közé tartozott a *Lunyu* és a *Qianziwen*, melyeket Pekcseből hoztak a visszatelepülők. TSUKISHIMA 1988: 58; SATŌ 1980: 125.

kozni, valamint nagy hatást gyakorolt a kínai nyelvű irodalom fejlődésére a Liuchao (Hat dinasztia) időszak kultúrája is. A további századokban egyre élénkebb lett a Japán és Kína közötti kapcsolat, melynek csúcspontját a Sui- (581–618), majd a Tang-kori (618–907) Kínába küldött követségek jelentették (*kenzuishi* 遣隋使 és *kentōshi* 遣唐使). Ezek révén a japánok megismerkedhettek a Sui- és a Tang-kor irodalmával. A japánok a kínai szövegek fokozatos beáramlása folytán a kínai nyelvet már saját nyelvükként használták, kiegészítve a japán nyelvre jellemző szerkezetekkel. A japánok által alkalmazott írott kínai nyelvet és általában a klasszikus kínai nyelvet Japánban *kanbunnak* 漢文³ hívják. A 7–8. századtól ezen a nyelven írtak Japánban minden hivatalos dokumentumot, feljegyzést, ez volt a hivatalos történetírás nyelve, és nem utolsósorban a japánok által alkotott kínai mintájú irodalmi művek nyelve is.

A jelen tanulmányban azt szeretném bemutatni, hogy az előbbiekben röviden felvázolt előzmények hatására hogyan alakult a kínai nyelv és irodalom helyzete a középkori Japánban. A cikkben azokkal a zen-buddhista szerzetesekkel foglalkozom, akik a 13–16. század közötti időszakban jelentős szerepet vállaltak a kínai nyelvű irodalom és írásbeliség művelésében és elterjesztésében. Ők voltak azok, akik a *bakufu* 幕府⁴ megbízására, intézményesített keretek között tartották a kapcsolatot Kínával, ők készítették azokat a kínai nyelvű feljegyzéseket, amelyekből nyomon követhetők a két ország kapcsolatai. A tanulmányban az előzmények áttekintése után a prózai műfajok közül bemutatok néhány naplót, valamint néhány verset a *gozan* 五山-költészetből, röviden ismertetve ezzel a *gozan*-szerzetesek széles körű kulturális tevékenységét.

II. Kínai nyelvű irodalom Japánban az ókortól a középkorig

Mint már említettem, a kínai írásbeliség és a kínai irodalom az 1. századtól fokozatosan jelent meg Japánban. A japánok nagy tiszteletben tartották a Kínából érkező irodalmat, sőt sokáig felsőbbren-

³ Amikor a japánok kínaiul írtak, a kínaiakhoz hasonlóan csak kínai írásjegyeket használtak, de amikor a szövegeket olvasták, akkor azt nem a kínai kiejtéssel tették, hanem a japán nyelvtannak megfelelően, azaz a kínai szavakat a japán nyelv szórendje szerint olvasták ki.

⁴ A japán katonai kormányzat elnevezése a feudális időszakban.

dúnek is érezték, ezért alaposan elsajátították, hogy később ezeken az alapokon tovább haladva maguk is mesteri alkotásokat hozhassanak létre. Érdekes kettősség, hogy a japánok a kínai irodalomból átvették a versformákat, betartották a hagyományos formai követelményeket, de a versek témájául japán témákat használtak fel. Azt lehet mondani, hogy a kínai nyelvű irodalom Japánban és Kínában párhuzamosan fejlődött, bár időbeli eltolódás néha volt a kettő között.⁵ Megfigyelhető az is, hogy az egyes korszakokban más-más társadalmi rétegek képviselték a kínai kultúrát és a kínai irodalmat: a Heian-korban (794–1185) főként a nemesek, a középkorban a szerzetesek, a kora újkorban pedig a japán neokonfucianusok.

A kínai irodalom alkotásai közül Japánban a kezdetek óta fontos szerepet kaptak a versek. A Nara-korban (710–794) ugyan még nem készültek kínai versek, az udvarban azonban különféle összejöveteleken előszeretettel olvasták a meghívott kínai irodalmárokkal együtt a kínai költeményeket, főként az uralkodót dicsőítő dalokat. Később a Liuchao irodalom hatására megjelentek a leíró versek, s a japánok kínai mintára elkezdtek leíró verseket írni. A korszak költői számára a kínai antológiák jelentették a mintát, mint például a *Wenxuan* 文選, a *Yutai xinyong* 玉臺新詠, vagy az irodalmi alkotások kézikönyveként használt *Yiwen leiju* 藝文類聚.⁶ Ezek mintájára, illetve ezek segítségével alkották a saját költeményeiket is.

A 8. századra a versek alkotói már nem az udvarból, hanem a politikai hatalommal rendelkező hivatalnokok, illetve a művészek közül kerültek ki. Ebben az időszakban a Liuchao irodalom hatásán kívül megfigyelhető a korai Tang-kor nagy alkotóinak, Wang Bónak 王勃 (650–676) és Luo Binwangnak 駱賓王 (630 k.–684 k.)⁷ a hatása

⁵ Például a Nara-korban a Liuchao, illetve a Tang-korszak hatása volt erős, a Heian-korban a kínai költőknek, különösen Li Taibainak 李太白 (Li Taj-po) volt fontos szerepe, a középkorban pedig a zen szerzetesekre a Song-kor versei gyakoroltak hatást. ŌSONE 1984: 1.

⁶ ŌSONE 1984: 1. A *Wenxuan* az egyik első irodalmi gyűjtemény, a Liang-dinasztia (502–557) alatt állította össze Xiao Tong herceg (501–31). *Chūgoku rekishi bunka jiten* 1998: 984–985. A *Yutai xinyong* című versgyűjteményt a Chen-dinasztia (557–589) alatt állította össze Xu Ling (507–83). *Chūgoku rekishi bunka jiten* 1998: 193–194. A *Yiwen leiju* szerzője Ouyang Xun (557–641), aki azért állította össze ezt az enciklopédikus jellegű alkotást a Tang-korban, hogy a későbbi korok számára forrásműként szolgáljon irodalmi értekezések vagy egyéb irodalmi művek megírásakor. FEIFEL 1959: 176.

⁷ Wang Bót és Luo Binwangot, valamint Yang Qiongot és Lu Zhaolint együtt a korai Tang-kor négy költőóriásának szokták nevezni. FEIFEL 1959: 184.

is⁸ a kínai *shi*-verselésben. Ebben a környezetben állították össze Japán legrégebbi, japánok által írt kínai versgyűjteményét, a *Kaifūsōt* 懷風藻 (751).⁹

A Heian-kor első uralkodója, Kanmu császár (737–806) a konfucianizmuson alapuló politikai rendszer megszilárdítására törekedett, támogatta a tudomány fejlődését, és ezért követeket küldött Kínába. Bár ebben a korszakban a japán nyelvű irodalom is fokozatosan előtérbe került, megjelentek a különféle japán verstípusok, de nagy fejlődésen ment keresztül a kínai nyelvű irodalom, különösen a kínai verselés is.

A császári udvarban és a palotákban gyakran rendeztek irodalmi összejöveteleket, ahol a nemesek egymásnak verselgettek, ennek következtében több versgyűjtemény is keletkezett. A japánok írástudó rétegében figyelemreméltó vonzalom alakult ki a kínai kultúra iránt, egyre több versgyűjtemény jelent meg, ezzel együtt egyre több kínai szót, szó szerkezetet vettek át, amelyek tovább gazdagították a japánok által használt kínai nyelvet. Emellett egyre több versformát is átvettek Kínából, és ebben a stílusban verseltek ők is. A Nara-korban meghonosodott „öt írásjegyes sorokból álló verset” (*wuyan gushi*, japánul *gogon-koshi* 五言古詩) felváltják a „hét írásjegyes sorokból álló versek” (*qiyuan gushi*, j. *shichigon-koshi* 七言古詩), valamint megnőtt a hosszú versek (*changpian*, j. *chōhen* 長編) és a „kötetlen számú írásjegyből álló versek” (*zayan gushi*, j. *zatsugon koshi* 雜言古詩) száma is.¹⁰

Az udvar és a paloták világán kívül szintén a kínai írásbeliség fontos helyei voltak a buddhista templomok, ahol a műveltebb szerzetesek jól ismerték az írott kínai nyelvet. A szerzetesek azonban nemcsak szútrákat olvastak, és kommentárokat írtak, hanem néha-nyan közülük kínai verseléssel is foglalkoztak. Az egyik ilyen legfontosabb szerzetes volt Kūkai 空海 (774–835),¹¹ aki számos alkotást hozott létre kínai nyelven a kínai verselés elméletéről,¹² a buddhizmus,

⁸ KONISHI 1986: 5.

⁹ A mű szerzője ismeretlen, 120 verset tartalmaz. Ezek a versek a Liuchao és a korai Tang-kor jegyeit mutatják. *Nihonshi jiten* 1996: 188.

¹⁰ A *shi*-versek alkalmazásában különféle változások mentek végbe már a Tang-kori Kínában: előtérbe kerültek a „hét írásjegyes sorok”, háttérbe szorultak az „öt írásjegyes sorok”, s megjelentek a „kötetlen számú írásjegyből álló sorok” és a hosszú versek. Ezek a jellemzők megfigyelhetők a korabeli japán *shi* antológiákban is. KONISHI 1986: 6–7.

¹¹ Kūkai vívmányairól a kínai verselésben részletesen lásd KONISHI 1986: 21–46.

¹² Ide tartozik egy jelentős kritikai műve a kínai prozodiáról, a *Bunkyō hifu ron*. SANSOM 2000 (Vol. 1.): 124.

a konfucianizmus és a taoizmus viszonyáról, és nem utolsósorban saját kínai vers- és próza gyűjtemény¹³ is alkotott. A kor egyik szintén fontos szerzetese volt En'nin 円仁 (794–864), aki Kūkaihoz hasonlóan járt Kínában, és erről egy útinaplót készített,¹⁴ megteremtve ezzel az útinapló műfaját.

A 9. század végén fordulat következett be Japánban a kínai irodalom területén. Ekkoriban került ugyanis Japánba Bai Juyi 白居易 (Po Csü-ji) versgyűjteménye, a Kínában is nagy hatást kiváltó *Baishi wenji* 白氏文集. A japán költők mindegyike arra törekedett, hogy stílusát utánozza, és ez a hatás egészen a Kamakura-korig (1185–1333) tartott. Ekkoriban fontos hangsúlyt kapott a szabályok és a történeti feljegyzések készítése¹⁵ is, amelyet szintén kínai mintára a kormányzat felügyelt. A japán történetírássra nagy hatást gyakorolt Liu Zhiji 劉知幾 (661–721) műve, a *Shitong* 史通, amely azt tárgyalja, hogy miként kell helyesen művelni a történetírást, milyen formai követelményei vannak a történeti műveknek, és egyben kritizálja a régebbi történeti műveket.¹⁶ Kínai hatásra a Nara- és a Heian-korban az udvar rendeletére több kínai nyelvű történeti feljegyzés is készült, ezeket együttesen *Rikkokushin* 六国史 nevezik.¹⁷

A Heian-kor után a Kamakura-korban nincsenek igazán jelentős költők, írók, illetve nem születnek jelentős alkotások klasszikus kínai nyelven. Ebben az időszakban a versírásnál is fontosabb volt a szútrák tanulmányozása,¹⁸ s több buddhista alkotás is született. Kelet-

¹³ Ez a versgyűjtemény a *Henjō hokki shōryō shū*, amely nagyjából 835-re készült el. Versek, uralkodóknak írt dokumentumokat, kő feliratokat, leveleket és buddhista összejöveteleken előadott prédikációkat tartalmaz. *Nihonshi jiten* 1996: 944.

¹⁴ Naplójának címe *Nittō guhō junrei kōki*, amely En'nin 838–847 közötti, Kínában eltöltött időszakának naplója. *Nihonshi jiten* 1996: 132, 815. Ennin naplója Edwin O. Reischauer fordításában angolul is olvasható (Reischauer, Edwin O., *Ennin's Diary: The Record of a Pilgrimage to China*, Ronald Press, 1955).

¹⁵ Két alapvetően kínai eredetű forma is meghonosodott, az egyik a „huzsonöt történeti munkában” alkalmazott forma, amelyben az adott korszakot különféle szempontok, témák alapján tárgyalták, ez a *jizhuanti*, a másik pedig, amelyben az eseményeket kronologikus sorrendben jegyezték fel, ez a *biannianti*. SAKAMOTO 1988: 18–20.

¹⁶ FEIFEL 1959: 174.

¹⁷ A *Rikkokushin*ba tartozik: *Nihon shoki*, *Shoku Nihongi*, *Nihon kōki*, *Shoku Nihon kōki*, *Nihon Montoku tennō jitsuroku* és a *Nihon sandai jitsuroku*. Ezek a művek a történet előtti koroktól egészen a 9. század végéig dokumentálják a japán történelmet. Bővebben lásd SAKAMOTO 1988: 18–38.

¹⁸ ŌSONE 1984: 4.

keztek azért versantológiák, de az irodalom csúcspontját mindenképpen a Kamakura-kor végén és a Muromachi-korban (1333–1568) központi szerepet betöltő zen szerzetesi közösség, az „öt hegy” szerzeteseinek alkotásai jelentették.

III. A „gozan” és a történetírás

Nem túlzás azt állítani, hogy a gozan-szerzetesek a japán középkor kínai irodalmának és a kínai nyelvnek a legfőbb életben tartói voltak, tevékenységi körük kiterjedt az irodalomtól egészen a történetírásig. Készítettek klasszikus kínai nyelven templomi feljegyzéseket, útinaplókat, különféle dokumentumokat, buddhista iratokat, és nem utolsósorban verseket is. De kik is voltak ezek a szerzetesek? Mi is az az „öt hegy”?

Az „öt hegy” a „gozan 五山” elnevezés szó szerinti fordítása. Ez a kifejezés eredetileg öt templomra utalt, mivel a „hegy” szót a japánok és a kínaiak gyakran ’buddhista templom’ jelentésben is használták.¹⁹ Ez az „öt templom” felosztás egy Kínából, a Déli Song-korból (1127–1279) származó templomrendszerezési módszer,²⁰ amelyet a Kínában járt szerzetesek hoztak el Japánba. Az ide tartozó öt zen templom apátját az udvar, illetve a bakufu nevezte ki, ezek számítottak az ország legrangosabb templomainak.

A „gozan” rendszerét eredetileg a Kamakura-kor második felében a Hōjō-család alkotta meg, s központjául Kamakurát tette meg, majd a Kenmu-hatalom létrejötte után a központ Kiotóba került.²¹ Azt, hogy mely zen templomok tartoztak az öt templom közé, többször megváltoztatta a kormányzat. Végül a Muromachi-korban, Ashikaga Yoshimitsu (1358–1408) uralkodása alatt létrehoztak két templomcsoportosítást, az egyik volt a „kamakurai öt hegy” (Kamakura gozan 鎌倉五山), a másik pedig a „kiotói öt hegy” (Kyōto gozan 京都

¹⁹ San ’hegy’: „3. Buddhista templom nevéhez kapcsolható szó, illetve maga a buddhista templom.” *Kōjien* 1995: 1060.

²⁰ A chan-buddhizmus állami ellenőrzésére irányuló törekvések már a Tang-korban jellemzőek voltak, a korabeli templomok nem voltak teljesen önállóak. A Déli Song időszakban az állam jelölt ki öt templomot, illetve további tíz templomot, amelyeknek az apátjait a kormányzat nevezte ki. TAMAMURA 1985: 4–6.

²¹ *Nihonshi jiten* 1996: 393.

五山).²² Mindkét csoport templomai a *rinzai*-irányzathoz tartoztak.²³ Ide tartozó fontos, terminológiával kapcsolatos megjegyzés, hogy a „gozan-irodalom” kifejezést szűkebb és tágabb értelemben is használhatjuk. Szűkebb értelemben a fent említett gozan intézményrendszer tagjai által alkotott műveket jelenti, tágabb értelemben pedig utalhat az egész zen irodalomra is. Jelen cikkben a „gozan-irodalom” kifejezést a gozan-szerzetesek írásaira (próza és vers) használom. A következőkben röviden tekintsük át, hogy milyen szerepet töltöttek be a korabeli Japánban ezek a szerzetesek, s mire használták még a kínai nyelvet az irodalmi alkotásokon kívül.

A gozan-szerzetesek, mint az állami templomok intézményrendszerében a legmagasabb helyet elfoglaló szerzetesek, rendkívül fontos szerepet játszottak a történeti feljegyzések, naplók készítésében, valamint ehhez kapcsolódóan nélkülözhetetlenek voltak a Kínával való diplomáciai kapcsolattartásban is. Kulcsfigurák voltak a Kína és Japán közötti jó kapcsolatok kiépítésében és fenntartásában, erős befolyásuk volt a sógunátusra is. A buddhista szerzetesek már a buddhizmus bekerülése óta jelentős szerepet töltöttek be a kínai kultúra közvetítésében, és ez a szerep csak fokozódott a zen irányzat és a zen szerzetesek megjelenésével, akik Japán elsőszámú írástudói, kolostoraik pedig a tanulás központjai lettek.²⁴ A társadalomban nagy megbecsülésre tettek szert, és a politika is támogatta őket.

A gozan-szerzetesek, mint az állam adminisztrátorai, kínai nyelven több fontos történeti forrásnak számító hivatalos feljegyzést készítettek. Ugyanakkor magánfeljegyzéseket is írtak, és a kínai hagyományból átvett prózai műfajokban is alkottak. Az alábbi prózai műfajok voltak a legjellemzőbbek: a zen szerzetesek prédikációinak lejegyzései (*goroku* 語録), naplók, útinaplók, biográfiák, előszók, sírfeliratok, utószók, dokumentációk, levelek, kommentárok. Az alábbiakban a történelemkutatás szempontjából fontos gozan-naplókból, útinaplókból és egyéb feljegyzésekből szeretnék néhányat bemutatni.

A Muromachi-kor kutatásának egyik jelentős forrása, az *Inryōken nichiroku* 蔭涼軒日録, egy hatvanöt kötetes mű, a Shōkoku-templom

²² Előbbihez tartozott a Kenchōji, az Enkakuji, a Jufukuji, a Jōchiji és a Jōmyōji, az utóbbihoz pedig a Tenryūji, a Shōkokuji, a Ken'ninji, a Tōfukuji és a Manjuji. *Nihonshi jiten* 1996: 224, 282.

²³ A gozan-templomok élvezték a bakufu támogatását, és nemcsak a korabeli kulturális, hanem a gazdasági életben, főként a külkereskedelemben is fontos szerepet kaptak. A gozan-kolostorok szerepéről, gazdasági életéről bővebben Martin Collcut tanulmányában lehet tájékozódni. *The Cambridge History of Japan* (Vol. 3.): 596–643.

²⁴ WANG 1953: 3.

相国寺 egyik termében, a Rokuon'inben 鹿苑院 levő Inryōken főnökeinek a naplója, az 1435-től 1493-ig tartó időszakhoz szolgál alapvető forrásul. Több szerzője is van, de közülük csak kettő ismert. Az egyik Kikei Shinzui 季瓊真蘂, akiről csak keveset tudunk, a másik pedig Kisen Shūshō 龜泉集証 (1424–93). Ők mindketten betöltötték az „Inryōken főnöke”²⁵ pozíciót, és egyben a sógun mellett szolgáló szerzetesek is voltak. A mű első része fontos alapforrás a korabeli vallási viszonyok megismeréséhez, a másodikban pedig a kor gozan-szerzeteseinek a művészetéről és a külkapcsolatokról találhatunk fontos információkat.²⁶

Szintén a Rokuon'inben készült fontos gozan-napló a Rokuon nichiroku 鹿苑院日録. Szerzői a Rokuon'in igazgatását végző hivatal szerzetesei voltak, a mű maga a Muromachi-kor végén és az Edo-kor (1600–1868) első felében keletkezett. A szerzők javarészt Keijo Shūrin 景徐周麟 (1440–1518) és Seishō Shōtai 西笑承兌 (1548–1607) voltak. Ebben a műben a szerzetesek napról napra feljegyzéseket készítettek 1487-től 1651-ig, valamint hozzácsatoltak egy dokumentumgyűjteményt és egy kínai versgyűjteményt is.²⁷ Emellett a gozan-rendszeréről is részletes leírást találhatunk.²⁸

Egy témájában specifikusabb jellegű napló a Kikō Daishuku 季弘大叔 (1421–87) rinzai-szerzetes által írt Shaken nichiroku 蔗軒日録. A mű 1484–86 között keletkezett, mialatt a szerző Sakai városában tartózkodott, és a benne található feljegyzések is ezen időszakból származnak. A szerző meglehetősen betegeskedő alkat volt, ezért naplójában szót ejt a korabeli orvosságokról, de a műben számos leírás található a buddhista aszketizmus elméletéről és különféle buddhista irányzatokról, valamint a zen szerzetesek mindennapi életéről is. Szintén elengedhetetlen forrása a korabeli Sakai kutatásának, hiszen a japán–kínai kereskedelmi kapcsolatokról, Sakai jómódú kereskedőiről is hasznos információkkal szolgál.²⁹

A következő két munka szerzője ugyanaz a szerzetes, nevezetesen Zuikai Shūhō 瑞溪周鳳 (1391–1473), aki arról ismert a japán történettudományban, hogy ő írt először könyvet a japán diplomáciáról. Az első munka címe Zenrin kokuhōki 善隣国宝記, és azzal a céllal íródott, hogy a rendelkezésre álló korabeli források, dokumentumok

²⁵ Az Inryōken a sógun dolgozószobája volt a Rokuon'inben, ennek a vezetője volt az „Inryōken kenshu”, a hivatal neve „Inryō shiki” volt. *Nihonshi kōjiten* 1997: 193.

²⁶ *Shiseki kaidai jiten* 1986: 21.

²⁷ *Shiseki kaidai jiten* 1986: 279.

²⁸ *Nihonshi jiten* 1996: 1110.

²⁹ *Shiseki kaidai jiten* 1986: 129; *Nihonshi jiten* 1996: 498.

alapján bemutassa Japán Kínával és Koreával való diplomáciai kapcsolatainak történetét a kezdetektől a 15. századig, s mindezt kínai nyelven. A mű, amely 1470 körül keletkezett, három fejezetben mutatja be a Japán és Kína, illetve Korea közötti diplomáciai kapcsolatok történetét.³⁰

Zuikai Shūhō másik alkotása a *Gaun nikkenroku* 臥雲日件録 volt. Bár a teljes mű elveszett, tudjuk róla, hogy 1446–48 között keletkezett. A mű Shūhō saját naplója az előbbi két időpont közötti feljegyzésekkel. Ennek a naplónak bizonyos részeit a Muromachi-kor második felében egy másik *gozan*-szerzetes, Ikō Myōan 惟高妙安 (1480–1567) lemásolta, ez az egyetlen fennmaradt töredék, *Gaun nikkenroku batsuyū* 臥雲日件録抜尤 címmel.³¹ A töredék alapján készült könyv jó forrásul szolgál a Muromachi-kor első felének kutatásához, és több oldalról bemutatja a *gozan*-tudományokat is.

A naplók egy másik csoportját jelentették a diplomáciai küldetésben szolgáló szerzetesek útinaplói. A *gozan*-szerzetesek gyakran töltöttek be követi funkciót a Kínába tartó hajókon, ilyenkor különféle feljegyzéseket is készítettek, szintén a hivatalos írott nyelvnek számító kínai nyelven.

A Muromachi-korból négy ilyen naplót említhetünk meg. Időrendben a legkorábbi a *Boshi nyūminki* 戊子入明記, szerzője az 1468-ban követként Kínába küldött Ten'yo Seikei 天与清啓 volt, de a jelenleg ismert változatot később Sakugen Shūryō 策彦周良 (1501–79) jegyezte le. A naplóban megtalálhatjuk a Kínába vitt termékek listáját, és részletes leírás van benne a hajóra szállás körülményeiről.³² Egy másik fontos mű a *Jinshin nyūminki* 壬申入明記, amely a középkori japán–kínai kapcsolatok dokumentumgyűjteménye. Ez a mű 1512-ben keletkezett Ryōan Keigo 了庵桂悟 (1425–1514) követsége idején, és harminc diplomáciai dokumentum található benne, néha a küldő, illetve a címzett nevével és a dátummal. A ma ismert változat szintén Sakugen Shūryō másolatában maradt fenn.³³

Végül szólnunk kell a fentiekben már említett Sakugen Shūryō-ról, akit kétszer is követségbe küldtek Kínába, és mindkét útja során egy-egy naplót készített. Az első követséget dokumentáló napló a *Shotoshū* 初渡集, amely az 1538–41 közötti időszakban íródott, a második út során készített napló pedig a *Saitoshū* 再渡集, amely 1547–

³⁰ *Shiseki kaidai jiten* 1986: 161.

³¹ *Shiseki kaidai jiten* 1986: 42.

³² *Nihonshi jiten* 1996: 961.

³³ Ezt szintén azért másolta le, hogy saját, későbbi követségéhez kézikönyvként szolgáljon. *Nihonshi kōjiten* 1997: 1141.

49 között keletkezett.³⁴ A két naplót együtt gyakran *Sakugen nyūmin-kinek* 策彦入明記 is hívják. Ezekből megtudhatjuk, hogy milyen volt a gyakorlatban a követségek fogadása Kínában, milyen volt a buddhizmus helyzete, és a kínai szokásokról is találhatunk bennük leírást.

A *gozan*-szerzetesek azonban nemcsak a naplók, dokumentumok, illetve egyéb kínai nyelven írt feljegyzések elkészítésében voltak jártasak, hanem a kínai verselésben is. A következőkben ezen szerzetesek és műveik közül szeretnék bemutatni néhányat.

IV. A *gozan*-irodalom és a japán *kanshi* 漢詩 („kínai vers”) virágkora

Mint láthattuk, a Kamakura- és a Muromachi-korban a *gozan*-szerzetesek egy része a történeti irodalomban képviseltette magát, míg mások a kínai verselés hagyományait folytatták. Ez a két műfaj persze nem zárta ki egymást, sőt egyes szerzetesek mindkét területen otthonosan mozogtak. Fontos megjegyezni, hogy a chan-buddhizmusban eredetileg azt vallották, hogy az írás nem fontos, mivel a tant a gyakorlatok és nem a szövegek olvasása útján lehet elsajátítani.³⁵ Kezdetben ez a nézet vonatkozott a kínai verselésre is, amit a szerzetesek szükségtelen időtöltésnek tartottak.³⁶ Az idők során azonban ez a hozzáállás megváltozott, a chan-szerzetesek egyre több kínai verset írtak.³⁷

A Song- (960–1279), a Yuan- (1279–1368) és a Ming-korban (1368–1644) a japánok fokozatosan megismerkedtek a korabeli kínai kultúrával, a chan-buddhizmussal, a neokonfucianizmussal, a kínai művészetekkel és építészettel, valamint a kínai verseléssel. Ezek hatására a középkori Japánban megfigyelhető az a jelenség, hogy a japán irodalom korábbi hagyományos jellemzői – a klasszikus udvari jelleg, a helyi jelleg és a népiesség – további, idegen elemekkel egészültek ki: a kínai kultúra különféle hatásaival.³⁸ Ezeknek az idegen (kínai)

³⁴ *Shiseki kaidai jiten* 1986: 111–112.

³⁵ Ez az alapgondolat volt a chan-buddhizmusban a „*bu li wenzi*”, azaz „nem alkotni írást” elve.

³⁶ HISAMATSU 1975: 303–304.

³⁷ Az chan-buddhizmus írástudó szerzeteseinek az Északi Song-kor óta szokásuk volt, hogy a nagyszámú hívőnek verseket írtak, és így terjesztették a tanokat. Így honosulhatott meg lassanként a kínai vers a chan-buddhizmusban. HISAMATSU 1975: 303.

³⁸ HISAMATSU 1975: 300.

elemeknek a befogadására képesek voltak a japánok, de közülük is a zen szerzetesek egy csoportja, a *gozan* volt az, amely a kínai kultúrát a legmagasabb fokon képviselni tudta. Ezt igazolják a szerzetesek által írt, sajátosan japános jellegű, de formailag a kínai mintákat követő kínai költemények.

A *gozan*-irodalom alapvetően a kínai versformákat vette át. A *shi*, azaz a „vers” négy versformája jellemző a *gozan*-irodalomban: a *zekku* 絶句 (kínaiul *jueju*), a *ritsu* 律 (k. *lü*), a *koshi* 古詩 (k. *gushi*) és a *fu* 賦 (k. *fu*).

A *zekku* négy sorból álló versforma, ahol a négy sor gondolatrítmusát szabályok kötik meg. Eszerint az első sor a vers témáját határozza meg, a második sor reagál az első sorra, a harmadik sorban az előzőekhez képest eltérő tartalom jelenik meg, végül a negyedik sor lezárásként az egész verset átfogó gondolatot fogalmaz meg. A négy sor elnevezése *ki-shō-ten-ketsu* 起承轉結 (k. *qi-cheng-zhuan-jie*), az egyes sorok öt vagy hét szótagból állhattak. Ezenkívül egyéb hangsúly- és rím szabályok is vonatkoztak erre a verstípusra.³⁹

A *ritsu* nyolc sorból álló versforma, ahol a harmadik és a negyedik, valamint az ötödik és a hatodik egymással tartalmilag párhuzamos sorokat alkot. Az egyes verssorok öt vagy hét szótagból állhatnak.⁴⁰ A *koshi*-ről már volt szó, ez a verstípus öt, illetve hét szótagból álló sorokból tevődik össze, a sorok száma nem korlátozott, és a rímelés is meglehetősen szabad.⁴¹ A *fu*-versek párhuzamos szerkesztésű, azonos szótagszámú sorokból álló leíró jellegű versek, a sorok végén rímek találhatók.

A *gozan*-irodalom gyökerei egyes vélemények szerint egészen a 12–13. századig nyúlnak vissza, az akkori Kínát megjárt szerzetesek művei tekinthetők a *gozan*-irodalom előfutárainak.⁴² A japán szerzetesek fokozatosan ismerkedtek meg a kínai irodalommal, ebben sokat segítettek őket a Kínából érkezett szerzetesek is. Az *gozan*-irodalom történetét általában három időszakra szokás osztani, az első a kialakulás időszaka a Kamakura-korban, a második az aranykor a Nanbokuchō-időszakban (1336–92) és a Muromachi-kor első felében, a harmadik pedig a hanyatlás időszaka a Muromachi-kor második felében.

A kezdeti időszak előfutárai közül három név említendő meg, Issan Ichineie 一山一寧 (1247–1317), Kokan Shirené 虎関師錬 (1278–1346) és Musō Sosekié 夢窓疎石 (1275–1351).⁴³ Ők voltak azok, akik

³⁹ Bővebben FEIFEL 1959: 181–182.

⁴⁰ FEIFEL 1959: 180.

⁴¹ FEIFEL 1959: 9, 139.

⁴² TAMAMURA 1985: 56–60.

⁴³ Részletes életrajzaikat lásd TAMAMURA 1983: 35–37, 203–210, 652–667.

nemcsak kínai verseikkel tűntek ki, hanem útmutatásokat, elméleti alapokat is adtak a későbbi korok számára.

Issan Ichinei eredetileg kínai *rinzai*-szerzetes volt, akit 1299-ben Kínából küldtek követségbe, de végül Japánban maradt, és több templomnak is az apátja lett. Jártas volt a konfucianizmusban, a kalligráfiában és az irodalomban, nagy hatást gyakorolt a korabeli japán irodalmi életre, és a *gozan*-irodalom fellendítésében és népszerűsítésében is fontos szerepet játszott. Az ő egyik követője volt Kokan Shiren, aki Issan tanácsait meghallgatva igazi kínai stílusú verseket alkotott, de nevéhez fűződik egy fontos mű, a *Genkō Shakusho* 元亨釈書 is, amely japán szerzetesek életrajzainak gyűjteménye. Szintén Issan tanítványa volt Musō Soseki, aki jelentős befolyással bírt a korabeli japán buddhista világra, a *gozan*-irodalomra, és akinek iskolájából számos későbbi jelentős, irodalommal foglalkozó szerzetes is kikerült. Az alábbiakban öt jelentősebb *gozan*-szerzetest fogok bemutatni néhány versükkel együtt a korai időszak végéről és az aranykorból.

A korai időszak végének egyik jeles alakja a Kínát megjárt Jakushitsu Genkō 寂室元光 (1290–1367) volt. Fiatalon Japán több templomába is elment, hogy tanuljon az ottani szerzetesektől, végül a korábban említett kínai származású, és a japán zen irodalom egyik megteremtőjének is nevezett Issan Ichinei tanítványa lett. 1320-ban elment Kínába, majd hat év elteltével visszatért Japánba. Ezután 25 évig egyik mestere hatására a világ elől elrejtőzve, remeteségben élt Bizen és Mimasaka tartományokban, kerülve az érintkezést az emberekkel. Élete utolsó éveit közönséges szerzetesként élte le, és határozottan elutasította, hogy bármely templomhoz is csatlakozzék.⁴⁴

Mondásainak, írásainak gyűjteménye fennmaradt *Eigen Jakushitsu wajō goroku* 永源寂室和尚語録 címmel. Ebben az műben nincsenek olyan nehezen érthető, a szerzetesekhez szóló magyarázatok a buddhizmus tanairól, amelyeket ő egész életében elutasított, hanem inkább az egyszerű emberekhez szóló magyarázatokat találunk benne a buddhizmusról. A mű tartalmaz ódákat, leveleket és számos kínai verset, amelyek bemutatják a buddhizmus tanait. Egyik mestere hatására az író-szerzetes azt az elvet vallotta, hogy el kell utasítani a buddhista közösségek összefogását, a rangos szerzetesek és a nemesek összefonódását. Ehelyett inkább a magába forduló, csak a vallással foglalkozó szerzetességet tartotta az ideálisnak, közösségekbe tömörülés nélkül.⁴⁵ Jakushitsu Genkō kínai verseivel vívta ki későbbi hírnevét is. Az alábbiakban az *Eigen Jakushitsu wajō goroku*

⁴⁴ *Nihonshi jinbutsu jiten* 2000: 440.

⁴⁵ TAMAMURA 1983: 273–280.

című gyűjtemény egyik versét közöljük, amelyben a szerző egy barátjára gondol vissza, akivel régen nem találkozott. Ezzel együtt ugyanakkor eszébe jut az elmúlás, rádöbben, hogy mennyire megöregedett:

Visszaemlékezés egy barátra

Már késő tavasz van, de mégsem jön utazó a hegyi templomba,
az üres udvarban lehullottak a virágok, és elrejtették a sötétzöld mohát.
Szeretném megőrizni a vándorló Nap fényét, de attól félek, nem tehetek
semmit,
várom azt a nemes embert, akinek emléke még mindig bennem él.
Testem megöregedett, már e földi világon kívül lenne a helyem,
a felhők nyugodtan vonulnak át, nekem azonban valahol a hegyek
mélyén kellene már feküdnöm.
Amikor délután egyszer felébredtem, három csésze teát ittam,
és várakozással telve figyeltem a számtalan hegyvonulat kitárt ajtaját.⁴⁶

Szintén nagy hatású *gozan*-szerzetesnek számított a korai időszak végén Sesson Yūbai 雪村友梅 (1290–1346), aki a *gozan*-irodalom, különösen a kínai verselés korai időszakának fontos alakja. Fiatalon Issan mellé szegődött apródként, majd Kínába ment. Huszonkét évig élt Kínában, ezalatt több helyen járt, tanulmányozta a buddhista irodalmat, a történeti műveket, a konfuciánus és a taoista irodalmat, majd végül 1329-ben visszatért Japánba. Ezután elment a Kenchōji-templomba, ahol Issan Ichinei sztúpája állt, és ott a Gyokuun'an főnöke lett, később pedig Shinanóban és Bungóban alapított zen templomokat.⁴⁷

A Kínában tett utazgatásai során írt verseiből állította össze *Mingashū* 岷峨集 című verseskötetét. A kötet címéül két Sichuan tartományban található folyó, a Min 岷-folyó és az E 峨-folyó nevét választotta. Mindkét folyó Chengdu mellett folyik, ahol Sesson tíz évet töltött.⁴⁸ A Kínában eltöltött évek során sok keserű élmény érte, saját bőrén érezte a mongol elnyomást, és emiatt állandó vándorlásra kényszerült. A gyűjtemény verseiből éppen ezért keserű, de ugyanakkor heves népies elszántság, erő és kitartás sugárzik.⁴⁹ Az alábbi vers a *Mingashū* egy darabja, amelynek témája egy chongqingi utazás, illetve az azzal járó nehézségek leírása, egyben utalás a szerző életének viszontagságaira is:

⁴⁶ *Gozan bungaku shū* 1990: 270–271.

⁴⁷ Életéről bővebben lásd TAMAMURA 1983: 369–374.

⁴⁸ TAMAMURA 1983: 371.

⁴⁹ HISAMATSU 1975: 306.

Tizenkilencedikén Chongqingba érkezvén elviselhetetlen volt a hajóban
uralkodó hőség
A hetedik hónapban a szakadatlan esőzéstől tartottam Jiazhouban,⁵⁰
a nyolcadik hónapban az egyre csak folytatódó hőségtől szenvedtem
Yuzhouban.⁵¹
Hol van a hegyi folyó? Bizonyára megváltoztatta a helyét,
a teremő szeszélyéből történt ez így.
A meleg és a rideg emberi magatartás váltakozása össze sem
hasonlítható
a folyó áramlataival, melynek veszélyeit utam során megtapasztaltam.
Elnyújtott hangon dalolva náddal fedett hajómmal eveztem a folyón,
s eközben előtűnt a ragyogó jáde-égbolt,
tisztán láttam, amint a sirályok átszállnak a felhőktől homályos vízpart
felett.⁵²

A kínai verselés aranykorának első jelentős szerzője Chūgan Engetsu 中巖円月 (1300–1375) volt. Tizenhat évesen belépett a *sōtō*-szekta közösségébe, tanulmányozta az ezoterikus tanokat, majd 1325-ben elment Kínába, ahonnan 1332-ben tért vissza. 1339-ben a *rinzai*-szekta tagja lett, közben több *gozan*-templomban is apát volt. Híres volt a kínai versekben való jártasságáról, verseiből készített egy gyűjteményt is, melynek címe *Tōkai ichiō shū* 東海一瀾集.

A Kínában eltöltött évek alatt irodalmi szempontból nagy hatást gyakorolt Chūgan Engetsura az ottani chan-buddhizmus egyik irányzata, amelynek követője lett. Ennek az irányzatnak az alkotásait a különösen szép és kifinomult szóhasználat jellemezte. Ezért amikor Chūgan visszament Japánba, az ő művészete már jóval magasabb szintűnek számított, mint kortársaié. Azt tartották róla, hogy egyike volt annak a néhány szerzetesnek, akik kínai verseket igazi kínai stílusban tudtak írni, nem szabott neki korlátokat a „nem alkotunk írást” elv, kiválóan és szabadon használta a kínai nyelvet, mégis tökéletesen követve a verselés szabályait.⁵³ Életében volt olyan időszak, amikor mellőzték, néha irigykedtek rá, így verseiben mindezek az egyéni élmények is megjelennek. Nagyra tartotta a kínai kultúrát, tisztelte Li Taibai (Li Taj-po) és Du Fu (Tu Fu) költészetét.⁵⁴ Ő maga több műfajban is alkotott, írt prózai, illetve verses műveket,

⁵⁰ Ez a mai Leshan északkeleti része, Pingqiangxian. *Zhongguo lishi dacidian* 1997: 974.

⁵¹ A mai Chongqing egy részének, Baxiannak az elnevezése.

⁵² *Gozan bungaku shū* 1990: 253–254.

⁵³ TAMAMURA 1985: 100.

⁵⁴ HISAMATSU 1975: 310.

amelyekben bemutatta a buddhizmus tanait, de számos kínai vers, esszé, tanulmány, előszó és utószó is fűződik a nevéhez.

Engetsu alábbi két verse a *Tōkai ichiō shū* című gyűjteményből származik, érdekességük, hogy mindkét vers megszületését a Tang-korban keletkezett *A tea és a bor vetélkedése* (*Cha jiu lun* 茶酒論)⁵⁵ című vers ihlette:

A tea kérdése a borhoz

Nagy hírnévnek örvendesz, hála Bo Lun 伯倫 ódájának,⁵⁶
én pedig hírnevem Yuchuan 玉川 dalának⁵⁷ köszönhetem.
Mindkettőnk ízét egyformán dicsérik, ez a mi közös vonásunk.
Miért van az az eltérő képességünk, hogy míg egyikünk kitisztítja
a fejet, addig másikunk megrészegeti azt?⁵⁸

A bor válasza a teának

Téged megbíztak, hogy szegődj el Zhaozhou chan mester mellé,⁵⁹
és még mindig nem érted, Caoshan chan mester hogyan fordulhatott
a borhoz a gyász után.⁶⁰
Az ébrenlét és az alvás teljesen ugyanaz, az élet és a halál is egy és
ugyanaz,

⁵⁵ Ez az alkotás arról szól, hogy a bor és a tea egymással azon vitatkoznak, melyiküknek vannak nagyobb erényeik, végül a víz kibékíti a két ellentélet. Fordítása magyarul is olvasható: *A tea és a bor vetélkedése*, Budapest, Balassi Kiadó, 1996.

⁵⁶ Utalás Liu Ling (adott neve Bo Lun) *Jiu de song* („Óda a bor erényeiről”) című művére. Liu Ling a Nyugati Jin-korban (265–316) élt, a bambuszliget hét bölcsének egyike. *Zhongguo renming dacidian* 1991: 169.

⁵⁷ Utalás Lu Tong (felvett neve Yuchuan Zi; kb. 796–835) teáról írt versére. Életrajzát lásd *Zhongguo renming dacidian* 1991: 104.

⁵⁸ *Gozan bungaku shū* 1990: 299–300.

⁵⁹ A történet szerint egyszer két újonc szerzetes érkezett Zhaozhou chan mesterhez. A mester megkérdezte tőlük, hogy jártak-e már itt, mire az újoncok nemmel feleltek. A mester erre felszólította őket, hogy menjenek, igyanak egy teát, és elmélkedjenek. Ekkoriban a chan templomokban volt egy külön épület is, amelyet Chatangnak (Tea-terem) hívtak. *Gozan bungaku shū* 1990: 300.

⁶⁰ Egy Déli Song-korban összeállított chan-buddhista történeti mű, a *Wudeng huiyuan* (*Chūgoku rekishi bunka jiten* 1998: 339) egyik története szerint, amikor Caoshan chan mestert megkérdezték, hogy mit csinál majd, miután letelt a gyász ideje, azt felelte, hogy jól lerészegeedik. Ez a történet áll ezen verssor hátterében. *Gozan bungaku shū* 1990: 300.

így hát rendkívül egyoldalú az a kérdés, hogy mi a különbség a részegség és a józanság között.⁶¹

Zekkai Chūshin 絶海中津 (1336–1405) az aranykor másik jelentős költő-szerzetese, 1368-ban ment Kínába, és ott megfordult különféle templomokban, találkozott rangos szerzetesekkel, sőt maga Ming Taizu császár (élt 1328–1398) is fogadta, hogy kikérdezze a korabeli Japán és a buddhizmus helyzetéről. 1378-ban hazatért, elszegődött a Tenryūjiba, ezután átment az Erinjibe, végül Ashikaga Yoshimitsu meghívására a Rokuon'in főnöke lett.⁶² Készített egy versgyűjteményt, melynek címe *Shōkenkō* 蕉堅藁. A gyűjtemény jellegzetesége, hogy a szerző a versek tartalmának megfelelően különféle versformákat használ: a válasz céljából írt verseket és a bánatot, szomorúságot leíró költeményeit *ritsu*-formában, az egy adott téma köré csoportosuló verseit pedig *zekku*-formában írta meg. A *gozan*-irodalomban általános tendencia volt, hogy az idő múlásával a *ritsu*-nál is fontosabbá vált a *zekku*.⁶³

Nézzünk meg tőle három verset a fent említett gyűjteményből. Az első költemény egy látogatást ír le Qi Song (1007–1072) szerzetes sírjánál Hangzhouban. A szerző méltatja a régen elhunyt, nagyhírű szerzetes emlékét, aki megpróbálta kibékíteni egymással a buddhistákat és a konfucianusokat, és elérni a két vallás szinkretizálódását:

Tiszteletemet tettem a Yong'an-pagodánál⁶⁴

Tudom, hogy hol van a Yong'an-pagoda,
ott a Xiaoduo szirtjeitől nyugatra, ahol lenyugszik a nap.
Egy sorban fenyőfák és virágok, a hegyekből lehulló eső után,
vékonyhangú völgyi madarak, a kőépület előtt.
Véleményét megírta a császárnak, és Ófelsége egyetértett vele,⁶⁵
főművé, a *Fujiaobian*en keresztül szavai elterjedtek az egész világon.
Én, a japán utód, amikor sírjához jövök, megállok, és visszagondolok
a régi nagy szerzetes emlékére

⁶¹ *Gozan bungaku shū* 1990: 300–301.

⁶² TAMAMURA 1983: 378–380.

⁶³ ŌSONE 1984: 63.

⁶⁴ A Yong'an pagoda Hangzhouban, a Lingyinsiben van, ebben található egy Északi Song-korban élt szerzetes, Qi Song (Mingjiao dashi; 1007–1072) sírja. *Zhongguo renming dacidian* 1991: 420; *Gozan bungaku shū* 1990: 52.

⁶⁵ Utalás arra, hogy Qi Song fő műve, a *Fujiaobian*, amelyben a konfucianizmus és buddhizmus szinkretizmusáról ír, eljutott a császárig, aki ezért megjutalmazta, és a „nagyimester” tiszteleti címet adományozta neki. *Gozan bungaku shū* 1990: 52.

miközben a tavaszi szélben lágyan hajladoznak a borostyán indái,
mint a felszálló füst.⁶⁶

A második vers helyszíne a Zhejiang tartomány keleti részén található Siming-hegy egyik állomáshelye, ahol a Ningbóba tartó Zekkai Chūshin megállt, és levelet írt egy régi barátjának. A költeményben megjelenik a Kínától és a barátoktól való elszakadás miatt érzett fájdalom, a szerző úgy érzi, jobban eltölthette volna ezt a tíz évet Kínában:

A Siming-hegy egyik állomáshelyén levelet írtam a Long-folyónál lakó
You Zhonghuinak

Tíz évet eltöltöttem a Jangce- és a Huai-folyó partjainál,⁶⁷
de ezen a napon visszatérek szülőföldemre, én, aki itt oly sok szeretetet
kaptam.
Hajómról visszaneztek, és fejemet még egyszer a már bejárt út felé
fordítom,
kezemben a leveled, régi barátom, melynek felületére kifolytak
az elválás szomorúságának könnyei.
Életemet szépen elterveztem, de mégis olyan üres volt, mint a többi
ember élete ezen a világon,
Mélyen tanulmányoztam Buddha tanításait, de mégsem értem el
a célokat.
Kihez forduljak, kinek mondhatnám el elkeseredett gondolataimat?
A szálláshelynél a szeles esőben az éjszakai fények is csak halványan
világítanak.⁶⁸

A harmadik versben a szerző elbúcsúztatja a hazatérő Genshō Shūikut (1320–1386), aki a Kínában eltöltött idő alatt végig Zekkai Chūshin közelében volt, majd Kínából való hazatérése után több templomban is megfordult, élete végén pedig a Tenryūji apátja lett.⁶⁹

Kikísértem Genshōt, amikor visszatért Japánba

Az Ég beragyogja országunk területét, a táj csodálatos,
a Kilenc Tartományban nincs olyan hely, amelyet ne töltsen be
a ragyogó fény.
A felhők összegyűlnek a Hiei-hegyen lévő Sanzen'in körül,

⁶⁶ *Gozan bungaku shū* 1990: 52–53.

⁶⁷ A Kínában eltöltött tíz évre utal.

⁶⁸ *Gozan bungaku shū* 1990: 83–84.

⁶⁹ TAMAMURA 1983: 179.

és a sógunok uralkodása alatt⁷⁰ nyugodtak az éjszakák.
 A vörös szőrű sebes paripák tavasszal boldogan nyerítenek, mert
 örülnek a legelő csodálatos fűvének,
 a madarak reggelente csivitelnek, mert örülnek a császári kert
 virágainak.
 Ha te, a tan mestere elmész a Tenryūjiba,⁷¹
 akkor az istenek és a szellemek bizonyára megvédik, és felvirágoztatják
 majd az ottani buddhista közösséget.⁷²

A kínai verselésben szintén nagy hírűnek számított Gidō Shūshin 義堂周信 (1325–1388). Ő fiatalon a *tendai*-buddhizmus ezoterikus tanáival ismerkedett a Hiei-hegyen, majd 17 évesen a zen irányzat követője lett Musō Soseki mellett. 1359-ben a kamakurai Enkakujii főpapja lett, majd 1371-ben az Uesugi-család kérésére megalapította a Hōonji-templomot. 1386-ban a Nanzenji főapátja lett.⁷³ Ashikaga Yoshimitsu sógun és a katonai réteg számára ő egyfajta szellemi és kulturális vezető volt.⁷⁴

Zekkai Chūshin és Gidō Shūshin a *gozan*-irodalom két legkiválóbb képviselőjének tartják. Shūshin is összeállított egy kínai versekből álló verseskötetet, melynek címe *Kūgeshū* 空華集. A műben alapvetően kétféle versek vannak, az egyik csoportba a buddhizmus tanait bemutató versek, a másikba pedig a művészi célzattal írt költemények tartoznak.⁷⁵

Mint említettük, a zen-buddhisták eleinte nem tartották fontosnak az írást, de ez a későbbiekben megváltozott. Ennek egyik bizonyítéka Gidō Shūshin, aki hangsúlyozta az írás és a verselés fontosságát. Azt vallotta, hogy a versírás tanulmányozása fontos és megengedett, azzal a feltétellel, hogy a tanulni vágyó a korábbi kiváló szerzetesek verseit tekintie mintának, és azok alapján tanul bele a kínai versek írásába.⁷⁶ Gidō művei között találunk sok olyan verset, amely egy másik költeményre adott válaszként született, mégpedig ugyanazzal a rímmel, mint a korábbi vers, illetve sok olyan japán verset is, amelyet egy téma köré csoportosítva írt. Kínai versei

⁷⁰ Az Ashikaga-sógunokra való utalás.

⁷¹ Genshō valószínűleg beszélt Zekkainak arról az elhatározásáról, hogy a Tenryūjiba akar menni, s erre utal ez a sor.

⁷² *Gozan bungaku shū* 1990: 86–87.

⁷³ TAMAMURA 1983: 85–95.

⁷⁴ Gidō Shūshin és Ashikaga Yoshimitsu viszonyáról bővebben lásd SAN-SOM 2000 (Vol. 2.): 161–166.

⁷⁵ ŌSONE 1984: 60.

⁷⁶ Így tudták elérni, hogy a versek buddhista témájúak legyenek. ŌSONE 1984: 61.

közül kiemelkedőek a *liishik*, azaz a nyolc darab öt vagy hét írásjegyes sorból álló versek. Ebben a stílusban íródott a *Kūgeshū*ban található alábbi két verse is. Az első Shun'oku Myōha versére született válaszul, a szerző magasztalja Shun'oku tehetségét, a második versben a Kínától való gyors elválás miatt érzett szomorúság jelenik meg:

Válasz Shun'oku főpap⁷⁷ *Kora tavasszal felmentem a Puming-pavilonba*
című versére

Rólad, a zen öregjéről széles körben ismert, hogy jártas vagy
a verselésben,
Ezen az új verseden is időnként a *Nagy ünnepi énekek*⁷⁸ stílusa érződik.
Az írásaid oly csodálatosan szárnyalnak, mint a Shu-folyónál szárított
brokát,⁷⁹
A belőled sugárzó tehetség úgy ragyog, mint a Fengchengből származó
kardok.⁸⁰
Amikor beköszöntött a tavasz, boldogan figyelted a kerti szilva
virágzását,⁸¹
És reménnyel telve nézted a világnak küldött jó előjelet, az *udumbara*-
virág születését.⁸²
Amikor egyszer nemes szórakozásból felmentél a pavilonba, hogy
verset írájál,
világossá vált, hogy tudsz olyan szép költeményt írni, mint *A vadkacsák*
*hátat fordítanak az alkonyati felhőknek*⁸³ kezdetű vers.⁸⁴

⁷⁷ Shun'oku Myōha (1311–1388) szintén *gozan*-szerzetes volt. Jártas volt az irodalomban egy kínai szerzetes révén, akivel az egyik templomban ismerkedett meg.

⁷⁸ A *Dalok könyvében* található, palotaénekeket tartalmazó *Daya* („Nagy ünnepi énekek”) című fejezetre utal.

⁷⁹ Folyó neve Sichuan tartományban, Chengduban. Híres volt a helyi brokátról, amelyet ennél a folyónál szárítottak. *Gozan bungaku shū* 1990: 219.

⁸⁰ A legenda szerint Fengcheng földjében elástak két híres kardot, amelyek képesek voltak fényt kibocsátani magukból. Fényük az égig hatolt, aminek hatására lila felhők jelentek meg az égen. MOROHASHI 1968: 36304/104.

⁸¹ Utalás a Shun'oku körül összegyűlt szerzetes-testvérek között kialakult jó viszonyra. *Gozan bungaku shū* 1990: 219.

⁸² Az *udumbara*-virágról (j. *udonge*) azt tartották, hogy háromezer évente csak egyszer virágzik. Ekkor jön elő az indiai elképzelések szerint a világot uraló „kereket forgató királyok” (szanszkritul *csakra-varti-rádzsa*, j. *Tenrin'ō*) egyike, az „Aranykerék megforgatója” (*Konrin'ō*). MOROHASHI 1968: 1261/163.

⁸³ Wang Bo híres versének egyik sora. *Gozan bungaku shū* 1990: 219.

⁸⁴ *Gozan bungaku shū* 1990: 219–220.

Egy ismételt viszonzás Kezhong főpap kedvességéért

Kabátom ujjában csak a tavaszi szél van,⁸⁵ de nem aggódom a gondok miatt,
Ha ráfújok egy csupasz fára, az ismét piros virágba borul.
Az aranyteknős hátán levő zöld szent hegyek, melyek a Keleti-tengerből emelkednek ki,⁸⁶
Olyan csodálatosak, mint az Ifjú Fánál⁸⁷ születő napfény a kék tengerben.
Amikor Kínába jöttem, hajón keltem át a tengeren,
és most, amikor visszaindulok, fogom a botomat, és átkelek az Égen.
Bizonyára képes leszek majd ékes kínai nyelven verselni,
de ez talán nem lesz olyan bódító hatással az emberekre, mint a Min déli részén élő rovar mérge.⁸⁸

V. Befejezés

Ahogy az a fentiekben is láthattuk, a zen-buddhizmus *rinzai*-irányzatához tartozó szerzeteseknek köszönhetően a kínai irodalom igazi virágkorát élte a középkori Japánban. Sok japán szerzetes megfordult Kínában, akik az ott töltött idő alatt nemcsak a buddhizmus tanulmányozásával foglalkoztak, hanem igyekeztek alaposan megismerkedni a kínai civilizáció alkotásaival, a nyelvvel és az irodalommal. Írásaik mutatják, milyen magas szinten képesek voltak magukévá tenni az írott kínai nyelvet. A kínai irodalom virágzása az Edo-korban is folytatódott. A korra nagy hatást gyakorló neokonfucianizmussal foglalkozó filozófusok, gondolkodók a kínai irodalom legjelentősebb képviselőivé váltak.

⁸⁵ Ez a kifejezés a szegénységre utal.

⁸⁶ A kifejezés a Keleti-tenger három legendás szent hegyére (Penglai-, Fangzhang- és Yingzhou-hegy) utal, amelyeket egy nagy teknős tart a hátán. *Zhongguo lishi dacidian* 1997: 35.

⁸⁷ Az Ifjú Fa (j. Jakuboku) a monda szerint ott van, ahol a Nap lenyugszik. MOROHASHI 1968: 30796/120.

⁸⁸ A feljegyzések szerint Fujian déli hegyeiben éltek mérgező rovarok, melyek mérgét a helyiek különféle varázslatokhoz használták. *Gozan bungaku shū* 1990: 228–229.

Felhasznált irodalom

- Chūgoku rekishi bunka jiten.* 1998. [A kínai történelem és kultúra szótára.] Szerk MENG QINGYUAN. Tōkyō, Shinchōsha.
- FEIFEL, P. EUGEN. 1959. *Geschichte der chinesischen Literatur*. Darmstadt. Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Gozan bungaku shū.* 1990. [Gozan irodalmi gyűjtemény.] Shin Nihon koten bungaku taikai 48. Tōkyō, Iwanami Shoten.
- HISAMATSU SEN'ICHI (ed.) 1975. *Zōho shinpan Nihon bungakushi 3, Chūsei*. [A japán irodalom történetének kibővített, új kiadása, középkor.] Tōkyō, Shibundō.
- ISHIHARA MICHIHIRO (ed., trans.) 1999. *Chūgoku Seishi Nihonden (1)*. [A Feljegyzések Japánról című fejezet a kínai hivatalos történeti munkákban.] Tōkyō, Iwanami bunko.
- KONISHI JIN'ICHI. 1986. *A History of Japanese Literature, Vol. 2., The Early Middle Ages*. New Jersey, Princeton University Press.
- Kōjien.* 1995. Szerk. SHINMURA IZURU. Tōkyō, Iwanami Shoten.
- MOROHASHI TETSUJI. 1968. *Dai kanwa jiten*. [Nagy kínai írásjegyszótár.] Tōkyō, Taishūkan Shoten.
- Nihonshi jinbutsu jiten.* 2000. [Japán történelmi személyek szótára.] Tōkyō, Yamagawa Shuppansha.
- Nihonshi jiten.* 1996. [A japán történelem szótára.] Tōkyō, Kadokawa Shoten.
- Nihonshi kōjiten.* 1997. [A japán történelem nagyszótára.] Tōkyō, Yamagawa Shuppansha.
- ŌSONE SHŌSUKE (ed.) 1984. *Kenkyūshiryō Nihon koten bungaku 11*. [A klasszikus japán irodalom története.] Tōkyō, Meiji Shoin.
- SAKAMOTO TARŌ. 1988. *Nihon no shūshi to shigaku*. [Japán történetírás és történettudomány.] Tōkyō, Shibundō.
- SANSOM, GEORGE. 2000. *A History of Japan, Vol. 1., to 1334*. Tokyo, Tuttle.
- SANSOM, GEORGE. 2000. *A History of Japan, Vol. 2., 1334–1615*. Tokyo, Tuttle.
- SATŌ KIYOJI. 1980. *Nihon no kango*. [Kínai szavak a japánban.] Tōkyō.
- Shiseki kaidai jiten* (Jōkan). 1986. [Történeti források bibliográfiai szótára, Első kötet.] Szerk. TAKEUCHI RIZŌ–TAKIZAWA TAKEO. Tōkyō, Tōkyōdō Shuppan.
- TAMAMURA TAKEJI. 1983. *Gozan zensō denki shūsei*. [A gozan-szerzetesek életrajzgyűjteménye.] Tōkyō, Kōdansha.
- TAMAMURA TAKEJI. 1985. *Gozan bungaku*. [Gozan-irodalom.] Tōkyō, Shibundō.
- TSUKISHIMA HIROSHI. 1988. *Kokugogaku*. [Japán nyelvtudomány.] Tōkyō.
- WANG YI-T'UNG. 1953. *Official Relations Between China and Japan (1368–1549)*. Harvard-Yenching Institute Studies, Vol. 9.
- Zhongguo lishi dacidian* (Lishi dili). 1997. [A kínai történelem nagyszótára. Történeti földrajz.] Shanghai, Shanghai Cishu Chubanshe.
- Zhongguo renming dacidian* (Lishi renwu juan). 1991. [Kínai nevek szótára. Történeti személyek.] Shanghai, Shanghai Cishu Chubanshe.